

Лугова Вікторія Миколаївна¹,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри соціальної економіки

Маков Борис Павлович¹,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти

¹Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

Luhova Viktoriia¹,
Candidate of Sciences in Economic, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Social Economy,
<https://orcid.org/0000-0001-9584-2259>

Borys Makov¹,
Student of the Third (Educational and Scientific) Level of
Higher Education, Department of Social Economy,
<https://orcid.org/0009-0005-5780-3917>

¹Simon Kuznets
Kharkiv National University of Economics

ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ HUMAN CAPITAL USE IN THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Лугова В. М., Маков Б. П. Використання людського
капіталу у післявоєнній відбудові України.
*Український журнал прикладної економіки та
техніки*. 2024. Том 9. № 4. С. 46 – 50.

Mykolenko I., Berezina L. Human capital use in the
post-war reconstruction of Ukraine. *Ukrainian Journal
of Applied Economics and Technology*.
2024. Volume 9. № 4, pp. 46 – 50.

Статтю присвячено теоретичному обґрунтуванню та розробці системи заходів для забезпечення ефективного використання людського капіталу у процесі післявоєнної відбудови України. У статті наведено основні виклики, з якими зіткнеться країна в умовах відновлення економіки, а також обґрунтовано необхідність відновлення людського капіталу як основного чинника економічного зростання. Доведено, що людський капітал як сукупність знань, навичок, досвіду, фізичного та психічного здоров'я, соціальних зв'язків, відносин довіри та норм, які сприяють співпраці між людьми, є фундаментом для досягнення стратегічних цілей відбудови. У статті розглянуто сучасні проблеми використання людського капіталу, загострені війною у розрізі складових людського капіталу: вітального, інтелектуального та соціального. Негативний вплив на вітальну складову людського капіталу у післявоєнному періоді будуть справляти зростання кількості осіб з інвалідністю, зростання кількості людей з хронічними захворюваннями та психологічними травмами. Загрозами інтелектуальному капіталу є втрата кваліфікованої робочої сили через значну міграцію, «відтік мізків», руйнування освітньої та наукової інфраструктури, недостатнє фінансування освітньої та наукової сфер, що загрожує довгостроковому розвитку інтелектуального потенціалу країни. До загроз соціальній складовій людського капіталу віднесено руйнування соціальних зв'язків та дезінтеграцію спільнот, зниження соціальної довіри (до державних інститутів), втрата соціального потенціалу через міграційні процеси. У статті доведено, що післявоєнна відбудова потребує комплексної державної політики, яка враховує сучасні виклики. Розроблено рекомендації для відновлення людського капіталу України, підвищення якості освіти, підтримки інноваційної діяльності та стимулювання соціальної згуртованості. Особливої уваги потребує економічна адаптація військовослужбовців та інтеграція внутрішньо переміщених осіб у ринок праці. Запропоновані заходи спрямовані на забезпечення стійкого розвитку України через інтенсивне відтворення людського капіталу, створення умов для повернення мігрантів та залучення молоді до процесів відновлення.

Ключові слова: людський капітал, відновлення людського капіталу, післявоєнне відновлення.

The article is devoted to the theoretical substantiation and development of a system of measures to ensure the effective use of human capital in the post-war reconstruction of Ukraine. The article presents the main challenges that the country will face in the conditions of economic recovery. Also, it justifies the need to restore human capital as the main factor of economic growth. It has been proved that human capital, as a set of knowledge, skills, experience, physical and mental health, social ties, relationships of trust, and norms that promote cooperation between people, is the foundation for achieving the strategic goals of reconstruction. The article considers modern problems of using human capital, exacerbated by the war in terms of components of human capital: vital, intellectual, and social. The negative impact on the vital component of human capital in the post-war period will be exerted by the increase in the number of people with disabilities and the increase in the number of people with chronic diseases and psychological traumas. Threats to intellectual capital include the loss of skilled labor due to significant migration, "brain drain", destruction of educational and scientific infrastructure, and insufficient funding of educational and scientific spheres, which threatens the long-term development of the country's intellectual potential. Threats to the social component of human capital include destroying social ties and disintegrating communities, decreased social trust (in state institutions), and loss of social potential due to migration processes. The article proves that post-war reconstruction requires a comprehensive state policy considering modern challenges. Recommendations are developed to restore Ukraine's human capital, improve the quality of education, support innovative activities, and stimulate social cohesion. Special attention is required for the economic adaptation of military personnel and the integration of internally displaced people into the labor market. The proposed measures aim to ensure sustainable development of Ukraine through intensive reproduction of human capital, creating conditions for the return of migrants and involving youth in recovery processes.

Keywords: human capital, human capital recovery, post-war recovery.

Вступ

Післявоєнна відбудова України, яка постраждала від російської агресії, є одним із найбільших викликів, що постали перед країною у 21-му столітті. Руйнування інфраструктури, знищення підприємств, негативний вплив на природне середовище та колосальні людські втрати створили надзвичайно важкі

© Лугова Вікторія Миколаївна, Маков Борис Павлович, 2024

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024 рік. Том 9. № 4.

умови для відновлення. Водночас відбудова відкриває нові можливості для економічного зростання, соціальної стабільності та трансформації держави в сучасне європейське суспільство. У цьому контексті особливе значення має ефективне використання людського капіталу як ключового ресурсу для відбудови та модернізації України. Людський капітал, тобто знання, навички, особисті якості, досвід та компетентності громадян, має стати фундаментом для реалізації післявоєнних проєктів, відновлення економіки та побудови нової державної інфраструктури. У період післявоєнної трансформації, коли ресурси є обмеженими, а конкуренція за інвестиції та робочі місця зростає, ефективне управління людським капіталом набуває особливої важливості. Актуальність теми також обумовлена необхідністю врахування специфічних умов післявоєнної відбудови, які потребують нових підходів до планування робочої сили, професійного розвитку громадян та використання їхнього потенціалу для відновлення країни. Кожен громадянин, незалежно від віку, статі чи регіону проживання, має бути залученим у процес відбудови та отримати можливість реалізувати свої знання і навички для створення нової України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць, присвячених використанню людського капіталу, свідчить про високий рівень актуальності цієї проблеми для науки і практики. Автори продовжують досліджувати сутність та структуру людського капіталу, чинники його розвитку (Пилипенко Ю.І., Швець А.С. [1]). Водночас в останні роки вчених все більше цікавлять проблеми розвитку людського капіталу в умовах цифрової економіки (Назарова Г.В., Руденко В.О. [2]; Чобіток В.І., Морозова О.О. [3]). З початком повномасштабного вторгнення акценти у дослідженнях змістилися у напрямку збереження та відновлення людського капіталу під час війни та у період повоєнної відбудови (Ануфрієва О.Л. [4], Круглов В.В., Терещенко Д.А. [5], Новікова Н., Залознова Ю., Азьмук Н. [6]).

Аналіз останніх досліджень та публікацій, які присвячені вивченню людського капіталу, підтверджує високу актуальність та прикладну затребуваність продовження досліджень цього явища, особливо в умовах війни та повоєнної відбудови в Україні. На особливу увагу заслуговують питання ефективності використання людського капіталу та механізми залучення до процесу відбудови найбільш кваліфікованих спеціалістів з різних галузей, економічної адаптації військовослужбовців тощо.

Формулювання цілей статті

Метою цієї статті є теоретичне обґрунтування та розробка системи заходів для забезпечення ефективного використання людського капіталу у процесі післявоєнної відбудови України. Особлива увага буде приділена аналізу сучасних викликів у сфері управління людськими ресурсами та ролі державних інституцій у створенні сприятливих умов для розвитку людського потенціалу через впровадження новітніх підходів до професійної освіти, підвищення кваліфікації та економічної адаптації внутрішньо-переміщених осіб. Для досягнення поставленої мети було поставлено такі завдання: провести аналіз елементів людського капіталу, які є важливими для післявоєнної відбудови України; окреслити проблеми, що виникають у сфері управління людським капіталом в умовах післявоєнного відновлення; розробити рекомендації щодо поліпшення ефективності використання людського капіталу у процесі відбудови.

Методологія і методи. У роботі використано загальні методи наукового пізнання: аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення та систематизації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Людський капітал – це сукупність інтелектуального потенціалу, який формується за рахунок ефективного використання знань, навичок, досвіду, талантів та можливостей, а також впровадження системи мотивації для активізації ініціативи та відповідальності для досягнення тактичних та стратегічних цілей суб'єктів господарювання [3]. Розвиток людського капіталу – це інвестиція в майбутнє країни, що забезпечує економічне зростання, соціальну стабільність, технологічний прогрес та підвищення загального добробуту населення, що підтверджується даними Світового банку та Програми розвитку ООН, згідно з якими людський капітал формує 70% національного багатства розвинутих країн [7]. Однак, як слушно зазначають Поснова Т.В., Белінська Г.В. та Зятковський В.І., ще до війни в Україні існували численні проблеми, які перешкоджали розвитку людського капіталу. Серед них: міграція та «відтік мізків», недостатнє фінансування освітньої сфери, невідповідність освітніх програм вимогам ринку праці, низька якість професійної освіти, слабкий розвиток освіти для дорослих, а також суттєві розриви в доступі до якісної освіти між міськими та сільськими районами. Крім того, спостерігався низький рівень інвестицій у науку та інновації [8]. Війна ще більше загострила ці проблеми. Вона спричинила масову міграцію населення через бойові дії, значні людські втрати, руйнування освітньої інфраструктури, психологічні травми, соціально-економічні труднощі та перерви у навчанні внутрішньо переміщених осіб.

Керівник громадської організації EasyBusiness Дмитро Ливч підкреслює, що український бізнес вже зараз відчуває значний брак кадрів. У найближчий рік, при збереженні існуючих темпів відновлення, Україні не вистачатиме робочої сили. Для стабільного економічного зростання країні необхідно досягати щорічного приросту ВВП не менше ніж 7%. Для досягнення таких показників потрібні люди. Навіть якщо частина вимушених мігрантів повернеться, до 2032 року Україні може не вистачати 4,5 мільйона працівників. Індустріальний сектор прогнозує, що влітку 2024 року на одну вакансію в середньому буде лише 0,75 претендента. Країну чекає ситуація структурного безробіття разом із гострим кадровим голодом. Хоча на ринку праці є велика кількість безробітних, які мають декілька вищих освіт,

спостерігається також різкий дефіцит кваліфікованих спеціалістів та робочих рук [9]. У дослідженні Deloitte наведено перелік викликів, які підтверджують ці дані. Серед викликів, які обумовлені війною, названі: зростання безробіття (щонайменше 5 млн людей втратили роботу з початку повномасштабного вторгнення); «відтік» робочої сили (більш ніж 14.5 млн осіб покинуло територію України з лютого 2022 року); суттєве зниження добробуту (78% українців зазначають про зниження доходів); посилення регіональних дисбалансів (в Україні зареєстровано 4,7 млн внутрішньо переміщених осіб) [10].

На основі проведеного аналізу можемо виділити ключові виклики, з якими стикнеться Україна в умовах післявоєнного відновлення. Здійснимо їх аналіз відповідно до основних елементів людського капіталу: вітального, інтелектуального та соціального (табл. 1).

Таблиця 1. Загрози людському капіталу, з якими стикнеться Україна в умовах післявоєнного відновлення

Загрози	Зміст
Вітальний капітал	
Зростання кількості осіб з інвалідністю	Військові дії значно збільшують ризик поранень, які можуть позбавити особу можливості виконувати фізичну працю або взагалі працювати
Хронічні захворювання	Погіршення екологічних умов під час війни, недоступність медичної допомоги в окремих регіонах підвищують ризик розвитку хронічних хвороб
Психологічні травми	Стреси, втрати близьких та життя в умовах невизначеності призводять до поширення посттравматичних розладів, депресії та тривожності, які знижують здатність ефективно працювати та мислити
Інтелектуальний капітал	
Перерви в освіті	Військові дії змушують припинити освітній процес, що створює прогалини в знаннях і знижує кваліфікацію населення
Втрата наукового потенціалу	Еміграція кваліфікованих фахівців та науковців під час війни послаблює інноваційний розвиток країни
Зниження мотивації до самовдосконалення	В умовах військової невизначеності та соціально-економічних труднощів люди можуть втрачати інтерес до саморозвитку та інноваційної діяльності
Нестача ресурсів для освіти та перепідготовки	У регіонах, що постраждали від війни, ресурси для підготовки кадрів можуть бути обмеженими, що створює проблему недоотримання критичних професійних навичок у різних галузях
Соціальний капітал	
Руйнування соціальних зв'язків та дезінтеграція спільнот	Переміщення людей, втрати близьких та розпад спільнот, втрата спільних цінностей та соціальних інституцій ускладнює відновлення соціального капіталу після війни, посилюючи фрагментацію суспільства
Зниження соціальної довіри	Військові конфлікти підривають довіру між людьми та до інститутів, що знижує ефективність колективних зусиль та соціальної взаємодії
Еміграція та втрати соціального потенціалу	Виїзд за кордон багатьох активних і кваліфікованих громадян знижує рівень соціальної інтеграції та координації всередині країни

Отже, кожен елемент людського капіталу – вітальний, інтелектуальний, соціальний – є критично важливим для успішної відбудови України після війни. Після війни Україні потрібно буде відновити виробництво та інфраструктуру, що вимагатиме значної кількості кваліфікованих робітників. Людський капітал – це основний ресурс для вирішення кадрових проблем, зокрема для галузей, що зазнали найбільших збитків. Для досягнення стійкого розвитку необхідно створити сприятливі умови для відновлення здоров'я, інтелектуального потенціалу та соціальних зв'язків. Інвестиції в освіту, охорону здоров'я, соціальну згуртованість та мотивацію населення є ключовими аспектами відбудови людського капіталу країни.

У ґрунтовній доповіді Новікової О., Залознової Ю., Азьмук Н. здійснено систематизацію здобутків та втрат людського капіталу України, а також визначення потенційних можливостей і загроз щодо його відновлення. Автори наголошують, що існуюча Стратегія людського розвитку (до 2025 року), основними завданнями якої були: покращення демографічної ситуації, реформу освіти і науки, забезпечення соціальної рівності, розвиток культури, а також підвищення рівня життя та соціального захисту населення, через воєнний стан втратила свою актуальність і не може бути повністю реалізована. Тому нова стратегія післявоєнного відновлення людського капіталу має враховувати нові реалії та будуватися на трьох ключових напрямках, які сприятимуть формуванню та збереженню людського капіталу в Україні. Перший і, мабуть, найголовніший напрям – повернення українців на Батьківщину. Це передбачає створення умов для добровільної репатріації та інтеграції громадян у соціальне та економічне життя. Другий напрям – створення ефективної системи формування, розвитку та збереження людського капіталу на основі інтенсивного відтворення, що включає підвищення якості здоров'я, освіти, професійних навичок і умов праці. Особлива увага має бути приділена професійній перекваліфікації (особлива увага має бути приділена військовослужбовцям та їхній економічній адаптації) та підвищенню рівня якості трудового життя. Третій напрям – зміцнення трудоворесурсної безпеки України. Цей компонент спрямований на забезпечення стабільності та достатньої кількості кваліфікованих робітників для відновлення економіки та інфраструктури країни.

З урахуванням рекомендацій провідних науковців та аналізу зарубіжного досвіду, сучасних викликів у сфері використання людського капіталу пропонуємо такі заходи щодо відновлення людського капіталу в Україні: основні заходи (табл. 2).

Таблиця 2. Відновлення людського капіталу в Україні: основні заходи

Складова капіталу	Заходи
Вітальний капітал	<ul style="list-style-type: none"> - відновлення житлового фонду та інфраструктури: створення «розумних» міст із інтелектуальними системами для підвищення якості життя населення; - охорона здоров'я: реформування системи охорони здоров'я з урахуванням браку медичних фахівців і низького рівня здоров'я населення; відбудова медичної інфраструктури, технологічне оновлення та впровадження обов'язкового медичного страхування; - соціальний захист та психологічна підтримка: програми реабілітації для громадян, що постраждали під час війни, допомога у поверненні до продуктивної діяльності
Інтелектуальний капітал	<ul style="list-style-type: none"> - освіта та розвиток професійних навичок: відбудова професійних навчальних закладів та організація програм перепідготовки кадрів; зосередження на розвитку просунутих цифрових навичок для працівників, відновлення втрачених через війну навичок; - державна підтримка науки та інновацій: збільшення фінансування досліджень, розвиток інноваційної інфраструктури (технопарків, центрів наукового розвитку), інтеграція науки в післявоєнну відбудову та підтримка інноваційних проєктів; - технологічне оновлення: зміни в промисловій політиці, акцент на створенні підприємств, які генерують новітні технології, підтримка через державну політику, спрямовану на розвиток інновацій та залучення грантів
Соціальний капітал	<ul style="list-style-type: none"> - стимулювання народжуваності та підтримка родин: пільгові житлові програми, кредити на освіту, податкові пільги для родин з дітьми для стабілізації демографічної ситуації; - програми стимулювання бізнесу та самозайнятості: фінансова підтримка (податкові пільги, кредити, інвестиції), спрощення регуляторних умов та розвиток цифрової інфраструктури для створення сприятливого бізнес-середовища; - стимулювання молоді до участі в процесах відбудови: програми стажувань, гранти на навчання та підтримка студентських стартапів для залучення молодих спеціалістів до відбудови країни;

Висновки та перспективи подальших розвідок

Теоретичне обґрунтування та розробка системи заходів для ефективного використання людського капіталу в процесі післявоєнної відбудови України є важливим кроком на шляху до сталого розвитку країни. Основою цієї системи повинна стати комплексна державна політика, що враховує сучасні виклики в управлінні людськими ресурсами, а також впровадження інноваційних підходів до професійної освіти й підвищення кваліфікації. Серед сучасних викликів ключовими є демографічні зміни, міграція, значна втрата кваліфікованої робочої сили, дезорганізація ринку праці. Для вирішення цих проблем необхідно створити умови для повернення громадян із-за кордону та забезпечити інтеграцію внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та військовослужбовців у ринок праці.

Майбутня державна політика відновлення людського капіталу після війни має охоплювати кілька ключових напрямів: будівництво та модернізацію інфраструктури з урахуванням енергозбереження й цифровізації; розвиток електронної системи управління людськими ресурсами; впровадження інноваційних кластерів і державно-приватного партнерства; удосконалення соціального захисту; адаптацію ринку праці з акцентом на дистанційну роботу; забезпечення перекваліфікації працівників у пріоритетних галузях за державним замовленням. Особливу увагу необхідно приділити економічній адаптації військовослужбовців, які повертаються до цивільного життя. Для них важливо створити умови для швидкого працевлаштування та перекваліфікації, особливо в сферах з високим попитом. Це сприятиме їх інтеграції в економіку й зменшить ризики соціальної ізоляції. Крім того, необхідно забезпечити доступ до психологічної підтримки та програм соціального захисту, що допоможе військовим успішно адаптуватися до нових умов життя і роботи, роблячи внесок у відновлення країни.

Основною метою цих заходів є сприяння соціально-економічному розвитку України через відновлення людського капіталу. Потенціал для цього є значним, але успіх залежатиме від правильної реалізації стратегії, що враховує потреби сучасної економіки та суспільства.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку та впровадження програм навчання для економічної адаптації військовослужбовців, ВПО, а також відновлення навичок, втрачених українцями через еміграцію.

Література

1. Пилипенко Ю.І., Швець А.С. Людський капітал: сутність та фактори розвитку. Економічний вісник Дніпровської політехніки. *Економічна теорія*. 2023. №2 (82) С. 15-21
2. Назарова Г.В., Руденко В.О. Людський капітал як об'єкт впливу цифрової економіки. *Соціоекономіка та менеджмент: стан, тенденції, управлінські рішення*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених. Київ: КНЕУ, 2022. С.141-144.
3. Чобіток В.І., Морозова О.О. Формування системи управління людським капіталом на підприємствах торгівлі в цифровому середовищі: теоретичні аспекти. *Вчені записки*. 2024. Випуск 35. С. 165-176.
4. Ануфрієва О.Л. Тренди збереження і розвитку людського капіталу в сучасних умовах. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування»*. 2024. Випуск 28(57). С. 154-173. DOI: [https://doi.org/10.58442/2522-9931-2024-28\(57\)-154-173](https://doi.org/10.58442/2522-9931-2024-28(57)-154-173).
5. Круглов В.В., Терещенко Д.А. Державна політика відновлення людського капіталу України в післявоєнний період. *Освітня аналітика України*. 2023. Випуск 2. С. 21-33.

6. Новікова О., Залознова Ю., Азьмук Н. Відновлення людського капіталу України у післявоєнний період з використанням переваг цифровізації. *Журнал європейської економіки*. 2023. № 21(4). С. 407-427. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1619>.
7. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.TOTL.ZS?view=chart>.
8. Поснова Т.В., Белінська Г.В., Зятковський В.І. Освітня складова відновлення та розвитку людського капіталу в Україні. *Освітня аналітика України*. 2024. № 2 (28). С. 97-110.
9. П'ять головних фактів про людський капітал України. 2023. URL: <https://rubryka.com/blog/human-capital-ua/>.
10. Тренди у сфері людського капіталу 2023: нові правила для світу без меж. 2023. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ua/Documents/human-capital/2023-human-capital-trends-presentation.pdf>.
11. Новікова О., Залознова Ю., Азьмук Н. Відновлення людського капіталу України у післявоєнний період з використанням переваг цифровізації. *Журнал європейської економіки*. 2022. Том 21. № 4 (83). С. 407-427.

References

1. Pylypenko, Yu.I., Shvets', A.S. (2023). «Human capital: essence and development factors». *Ekonomichnyj visnyk Dniprovs'koi politekhniki. Ekonomichna teoriia*. №2 (82) pp. 15-21
2. Nazarova, H.V., Rudenko, V.O. (2022). «Human capital as an object of influence of the digital economy». *Sotsioekonomika ta menezhment: stan, tendentsii, upravlins'ki rishennia*. [Liuds'kyj kapital iak ob'iekt vplyvu tsyfrovoy ekonomiky]. *Proceeding of the Materials of the Vseukr. nauk.-prakt. konf. molodykh vchenykh*. KNEU. Kyiv. Ukrainian.
3. Chobitok, V.I., Morozova, O.O. (2024). «Formation of a human capital management system at trade enterprises in a digital environment: theoretical aspects». *Vcheni zapysky*. Issue 35. pp. 165-176.
4. Anufriieva, O.L. (2024). «Trends in the preservation and development of human capital in modern conditions». *Visnyk pislidyplomnoi osvity. Seriia «Sotsial'ni ta povedinkovi nauky; Upravlinnia ta administruvannia»*. Issue 28(57). pp. 154-173. DOI: [https://doi.org/10.58442/2522-9931-2024-28\(57\)-154-173](https://doi.org/10.58442/2522-9931-2024-28(57)-154-173).
5. Kruhlov, V.V., Tereschenko, D.A. (2023). «State policy of restoring human capital of Ukraine in the post-war period». *Osvitnia analityka Ukrainy*. Issue 2. pp. 21-33.
6. Novikova, O., Zaloznova, Yu., Az'muk, N. (2023). «Restoration of human capital of Ukraine in the post-war period using the advantages of digitalization». *Zhurnal ievropejs'koi ekonomiky*. № 21(4). pp. 407-427. Available at: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1619>.
7. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. World Bank. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.TOTL.ZS?view=chart>.
8. Posnova, T.V., Belins'ka, H.V., Ziatkovs'kyj, V.I. (2024). «The educational component of the restoration and development of human capital in Ukraine». *Osvitnia analityka Ukrainy*. № 2 (28). pp. 97-110.
9. P'iat' holovnykh faktiv pro liuds'kyj kapital Ukrainy. (2023). [Five main facts about the human capital of Ukraine]. Available at: <https://rubryka.com/blog/human-capital-ua/>.
10. Trendy u sferi liuds'koho kapitalu 2023: novi pravyla dlia svitu bez mezh. (2023). [Trends in the field of human capital 2023: new rules for a world without borders]. Available at: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ua/Documents/human-capital/2023-human-capital-trends-presentation.pdf>.
11. Novikova, O., Zaloznova, Yu., Az'muk, N. (2022). «Restoration of human capital of Ukraine in the post-war period using the advantages of digitalization». *Zhurnal ievropejs'koi ekonomiky*. Vol. 21. № 4 (83). pp. 407-427.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2024 р.